

Præjudiciel forelæggelse for EU-Domstolen

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	2
2. Generelt om præjudiciel forelæggelse.....	3
2.1. Bestemmelsen om præjudiciel forelæggelse	3
2.2. EU-Domstolens kompetence	3
2.3. Hvem kan forelægge præjudicielle spørgsmål for EU-Domstolen?.....	4
2.4. Principperne for afgørelsen af, om der skal ske forelæggelse	4
2.5. Tidspunktet for forelæggelse.....	6
3. Anklagemyndighedens behandling af spørgsmål om præjudiciel forelæggelse.....	8
4. Juridisk Specialudvalg.....	10
4.1. Juridisk Specialudvalgs opgaver i forbindelse med spørgsmål om præjudiciel forelæggelse....	10
4.2. Indstilling om forelæggelse for Juridisk Specialudvalg	10
5. Når retten træffer afgørelse om præjudiciel forelæggelse	12
5.1. Kompetence.....	12
5.2. Krav til forelæggelseskendelsen.....	12
5.3. Spørgsmålenes udformning	12
5.4. Fremsendelse af forelæggelseskendelsen	13
5.5. EU-Domstolens behandling af præjudicielle spørgsmål	13

Bilag:

EU-Domstolens orientering om forelæggelse af præjudicielle spørgsmål fra de nationale retter
(2009/C 297/01)

1. Indledning

Denne meddelelse indeholder vejledning og retningslinjer om anklagemyndighedens behandling af straffesager, hvor der er opstået spørgsmål om præjudiciel forelæggelse for EU-Domstolen.

Afsnit 2 i meddelelsen indeholder en generel beskrivelse af reglerne om præjudiciel forelæggelse, herunder bl.a. en beskrivelse af de relevante bestemmelser i traktatgrundlaget, EU-Domstolens kompetence samt tidspunktet og principperne for forelæggelse.

Anklagemyndighedens behandling af spørgsmål om præjudiciel forelæggelse behandles i afsnit 3, mens afsnit 4 bl.a. indeholder en beskrivelse af Juridisk Specialudvalgs opgaver i forbindelse med spørgsmål om præjudiciel forelæggelse.

Afsnit 5 indeholder en beskrivelse af, hvad der sker, når retten træffer afgørelse om præjudiciel forelæggelse, herunder bl.a. om formen for og kravene til en sådan afgørelse, samt en beskrivelse af kravene til spørgsmålenes udformning.

Der er som bilag til meddelelsen medtaget en generel orientering fra EU-Domstolen om ordningen med præjudiciel forelæggelse for EU-Domstolen, hvor en række af de spørgsmål, der behandles i meddelelsen, også er berørt.

2. Generelt om præjudiciel forelæggelse

2.1. Bestemmelsen om præjudiciel forelæggelse

Med Lissabon-Traktatens ikrafttræden den 1. december 2009 udgøres EU's traktatgrundlag af et kompleks bestående af Traktaten om Den Europæiske Union (TEU) og Traktaten om Den Europæiske Unions Funktionsmåde (TEUF) med tilhørende protokoller og erklæringer.

Dermed er den tidligere søjlestruktur forsvundet, Det Europæiske Fællesskab er afløst af Den Europæiske Union, og EF-Domstolen har skiftet navn til EU-Domstolen.

Bestemmelsen om forelæggelse af præjudicielle spørgsmål fremgår af artikel 267 i TEUF.

Formålet med ordningen om præjudiciel forelæggelse er at etablere et effektivt samarbejde mellem EU-Domstolen og EU-medlemsstaternes nationale retter med henblik på at sikre en ensartet anvendelse af EU-retten i alle EU-medlemsstater.

2.2. EU-Domstolens kompetence

Efter artikel 267 i TEUF har EU-Domstolen kompetence til at afgøre præjudicielle spørgsmål

- om fortolkningen af traktaterne (TEU og TEUF)
- om gyldigheden og fortolkningen af retsakter udstedt af Unionens institutioner, organer, kontorer eller agenturer.

EU-Domstolens kompetence til at afgøre præjudicielle spørgsmål efter TEUF-traktatens artikel 267 omfatter således som udgangspunkt TEU- og TEUF-traktaterne og alle EU-retsakter.¹

For så vidt angår EU-retsakter udstedt af Den Europæiske Unions institutioner (Europa-Parlamentet, Det Europæiske Råd, Rådet, Kommissionen, EU-Domstolen, Den Europæiske Centralbank og Revisionsretten) kan såvel gyldigheden som fortolkningen af disse forelægges præjudicielt for EU-Domstolen. Udtrykket "retsakter" omfatter forordninger, direktiver og afgørelser. EU-Domstolen har endvidere kompetence vedrørende ikke-bindende retsakter, herunder henstillinger og udtalelser.

Når en national ret forelægger et præjudicielt spørgsmål for EU-Domstolen, udtaler EU-Domstolen sig om fortolkningen eller gyldigheden af EU-retten.

EU-Domstolen udtaler sig derimod ikke om anvendelsen af EU-retten på den konkrete nationale sag, som det præjudicielle spørgsmål udspringer af (hovedsagen). EU-Domstolen udtaler sig heller ikke

¹ På grund af det retlige forbehold har danske retter ikke mulighed for at forelægge præjudicielle spørgsmål om gyldigheden og fortolkningen af retsakter, der er udstedt i henhold til artiklerne i TEUF afsnit V om et område med frihed, sikkerhed og retfærdighed. Heller ikke retsakter, der forud for Lissabon-traktatens ikrafttræden den 1. december 2009 blev udstedt i henhold til artiklerne i afsnit VI i EU-traktaten, kan forelægges præjudicielt.

om spørgsmål, der har med bevisvurderingen i den nationale sag at gøre, ligesom EU-Domstolen ikke tager stilling til fortolkningen, gyldigheden eller anvendelsen af national ret (eller folkeretten).

EU-Domstolen forsøger dog at udforme sin besvarelse således, at den kan anvendes ved afgørelsen af hovedsagen, og det er herefter den nationale rets opgave at anvende EU-retten på den måde, som EU-Domstolen ved sin besvarelse af de stillede spørgsmål har anvist. Den nationale ret kan gøre dette f.eks. ved at undlade at anvende en national regel, der måtte være i strid med EU-retten.

2.3. Hvem kan forelægge præjudicielle spørgsmål for EU-Domstolen?

Efter artikel 267 kan nationale retter (herunder by-, lands- og Højesteret) anmode EU-Domstolen om at afgøre spørgsmål om fortolkningen af TEU- og TEUF-Traktaterne eller om gyldigheden eller fortolkningen af retsakter udstedt af Unionens institutioner.

Det er den nationale ret, der beslutter, om der skal ske forelæggelse af præjudicielle spørgsmål for EU-Domstolen, og det er ikke en forudsætning for rettens afgørelse om forelæggelse af præjudicielle spørgsmål, at en af parterne har påberåbt sig EU-retten til støtte for sin påstand.

En national ret kan således – også i tilfælde, hvor parterne er enige om, at der bør ske præjudiciel forelæggelse – beslutte, at forelæggelse ikke skal ske, f.eks. fordi den skønner, at besvarelse af forelæggelse af præjudicielle spørgsmål ikke er nødvendig for, at den kan træffe afgørelse i sagen. Den nationale ret kan også beslutte, at der skal ske præjudiciel forelæggelse, uanset at parterne måtte være enige om, at en sådan forelæggelse ikke er nødvendig.

Artikel 267 udgør således ikke et retsmiddel for sagens parter.

Der henvises i den forbindelse til U2001.1407Ø, hvor Østre Landsret bl.a. udtalte, at adgangen til at stille præjudicielle spørgsmål ikke afhænger af, om sagsøgers muligheder for at få efterprøvet, om fællesskabsretten er blevet tilsidesat, er mere eller mindre gode, men alene af, om den nationale ret ved sin efterprøvelse heraf finder, at der er en sådan tvivl om fællesskabsrettens fortolkning, at der som følge heraf er behov for at anmode EF-Domstolen om at besvare spørgsmål om, hvorledes traktaten og/eller andre dele af fællesskabsretten på et eller flere punkter nærmere skal fortolkes og forstås.

2.4. Principperne for afgørelsen af, om der skal ske forelæggelse

Som anført ovenfor under afsnit 2.3. er det den nationale ret, der beslutter, om der skal ske forelæggelse af præjudicielle spørgsmål for EU-Domstolen.

Når et spørgsmål om fortolkningen eller gyldigheden af EU-retten rejses for en national ret, hvis afgørelser ikke er endelige, kan retten, hvis den skønner, at dette er nødvendigt for, at den kan træffe afgørelse i hovedsagen, anmode EU-Domstolen om besvarelse af præjudicielle spørgsmål (artikel 267, stk.

2). Der henvises i denne forbindelse til det i afsnit 2.5. anførte om tidspunktet for forelæggelse af præjudicielle spørgsmål.

Rejses et sådant spørgsmål for en national ret, hvis afgørelser er endelige, er den nationale ret som udgangspunkt forpligtet til at anmode EU-Domstolen om besvarelse af præjudicielle spørgsmål (artikel 267, stk. 3).

I denne sammenhæng anses ankedomme fra landsretterne samt højesteretsdomme for endelige afgørelser, uanset at domfældte vil have mulighed for at søge Procesbevillingsnævnet om tredjeinstansbevilling eller Den Særlige Klageret om genoptagelse. Derudover anses domme afsagt af byretterne for endelige afgørelser, når der kræves tilladelse fra Procesbevillingsnævnet til anke, jf. retsplejelovens § 903.

En national ret, hvis afgørelser er endelige, anses imidlertid ikke for at være forpligtet til at forelægge præjudicielle spørgsmål, som den vurderer, at EU-Domstolen vil afvise, f.eks. fordi der er tale om irrelevante, hypotetiske eller konstruerede spørgsmål.

En sådan national ret anses heller ikke for forpligtet til at foretage præjudiciel forelæggelse, hvis den beslutter sig for at træffe afgørelse i hovedsagen uden inddragelse af EU-retten.

Der henvises herved til U1984.776H, hvor Højesteret afviste at foretage præjudiciel forelæggelse. Højesteret skulle i sagen tage stilling til udvisning af en italiensk statsborger, der var dømt for narkotikahandel, men da et flertal i Højesteret fandt, at der ikke var hjemmel til udvisning af den pågældende i udlændingeloven, var et spørgsmål om, hvorvidt fællesskabsretten beskyttede ham mod udvisning, ikke relevant for sagens afgørelse.

Herudover anses en national ret i tilfælde, hvor EU-Domstolen i forbindelse med en anden sag har besvaret et spørgsmål, der ganske svarer til det spørgsmål, som den nationale ret skal tage stilling til, ikke for at være forpligtet til forelægge spørgsmålet for EU-Domstolen. Den nationale ret kan i et sådant tilfælde lægge EU-Domstolens besvarelse af det tidligere stillede spørgsmål til grund (acte éclairé-princippet).

Det samme gælder i tilfælde, hvor der ikke er ganske overensstemmelse mellem det aktuelle og det tidligere besvarede spørgsmål, men hvor den tidligere besvarelse må anses for at indebære, at retstilstanden er så utvetydigt afklaret, at der ikke er behov for forelæggelse.

I U1995.288H afslog Højesterets ankeudvalg at foretage præjudiciel forelæggelse under henvisning til, at ankeudvalget i en tidligere tilsvarende sag havde foretaget præjudiciel forelæggelse om de rejste spørgsmål, således at Højesteret kunne træffe afgørelse ”efter de retningslinjer, der er angivet af EF-Domstolen i den nævnte sag, og efter den bevisførelse, der er foretaget i nærværende sag”.

Der henvises endvidere til U1999.773H, hvor Højesteret afviste at forelægge spørgsmål for EF-Domstolen under henvisning til, at der på baggrund af en række domme fra EF-Domstolen ikke bestod nogen rimelig tvivl om, hvorledes en bestemt EF-regel skulle forstås, hvorfor Højesteret ikke fandt anledning til at forelægge spørgsmål for EF-Domstolen om fortolkningen af den pågældende bestemmelse.

I U2006.2077H fandt Højesteret efter ordlyden og formålet med de pågældende bestemmelser i produktansvarsdirektivet samt EF-Domstolens udtalelse i en tidligere dom heller ikke, at der var en tvivl om forståelsen af bestemmelserne, som nødvendiggjorde forelæggelse af spørgsmål for EF-Domstolen.

Herudover er de nationale retter ikke forpligtede til at foretage præjudiciel forelæggelse, hvor EU-rettens regler i sig selv er så klare, at der ikke foreligger nogen rimelig tvivl om afgørelsen af det rejsede spørgsmål (acte clair-doktrinen). Anvendelse af acte clair-doktrinen forudsætter, at den nationale ret er overbevist om, at hverken de øvrige medlemsstaters retter eller EU-Domstolen vil være i tvivl om afgørelsen.

Acte clair-doktrinen synes at have været anvendt i U2004.2459H. Sagen vedrørte spørgsmålet om, hvorvidt en arbejdstager efter ansættelsesbevisloven burde have fået skriftlig besked om ændring af en bonusordning. Ansættelsesbevisloven indeholder bestemmelser, som gennemfører et EF-direktiv om arbejdsgiverens pligt til at underrette arbejdstageren om vilkårene for arbejdskontrakten eller ansættelsesforholdet. Under forberedelsen for Højesteret havde parterne i fællesskab anmodet om, at der blev forelagt EF-Domstolen spørgsmål om forståelsen af direktivet. Højesteret udtalte imidlertid, at der på baggrund af ordlyden af de relevante artikler i direktivet sammenholdt med direktivets formål ikke bestod nogen rimelig tvivl om, at oplysningspligten også gælder de ansættelsesforhold, der eksisterede på tidspunktet for den nationale gennemførelseslovs ikrafttræden. Højesteret fandt på den baggrund ikke anledning til at forelægge spørgsmål for EF-Domstolen.

Retspraksis vedrørende forelæggelsespligten i artikel 267, stk. 3, for en national ret, hvis afgørelser er endelige, kan herefter opsummeres til, at der kun er pligt til forelæggelse, når der er tale om fortolkningsspørgsmål, som det er nødvendigt at få afgjort, inden der kan afsiges dom i sagen, og hvor fortolkningen af EU-retten samtidig må anses at give anledning til rimelig tvivl. Forelæggelsespligten for en national ret, hvis afgørelser er endelige, er således ikke absolut.

2.5. Tidspunktet for forelæggelse

Det er op til den nationale ret at vurdere, på hvilket stadie af sagen et præjudicielt spørgsmål bør forelægges EU-Domstolen, herunder om forelæggelse bør ske allerede under sagens behandling i første instans, eller om forelæggelse bør afvente sagens behandling i anden instans.

Ved afgørelsen af, hvornår der skal ske forelæggelse, bør dog indgå, at EU-Domstolen ofte kun vil kunne give en fortolkning af EU-retten, som kan benyttes af den nationale ret, såfremt forelæggelses-

kendelsen beskriver den faktiske og retlige sammenhæng, der er baggrunden for det præjudicielle spørgsmål. Det kan også være svært for den nationale domstol at identificere det EU-retlige tvivls spørgsmål, hvis sagens faktiske omstændigheder endnu ikke ligger fast.

På den baggrund bør sagens faktiske omstændigheder og rent nationale retsspørgsmål være afklaret, inden der sker forelæggelse for EU-Domstolen. Således bør f.eks. vigtige vidneforklaringer være afgivet inden forelæggelse for EU-Domstolen.

Anklagemyndigheden bør derfor udtale sig imod forelæggelse af præjudicielle spørgsmål for EU-Domstolen, hvis relevante dele af bevisførelsen for den nationale ret endnu udestår.

Det samme gælder, hvis sagens retlige tvivlsspørgsmål endnu ikke er fuldt belyst.

Modsat bør anklagemyndigheden ikke modsætte sig forelæggelse af præjudicielle spørgsmål for EU-Domstolen, hvis det allerede ved sagens behandling i første instans står klart, at besvarelse af spørgsmål vedrørende fællesskabsretten vil være afgørende for sagens oplysning eller afgørelse. Dette gælder også i tilfælde, hvor det vurderes, at en afklaring af sagens EU-retlige aspekter kan spare omfattende bevisførelse.

Der henvises i den forbindelse til U2001.1407Ø, hvor Østre Landsret fandt, at det af procesøkonomiske grunde var mest hensigtsmæssigt og rigtigt at tage stilling til spørgsmålet om forelæggelse af præjudicielle spørgsmål i første instans, uanset at traktatens artikel 234 (nu 267) ikke gør en i øvrigt nødvendig forelæggelse af præjudicielle spørgsmål til en pligt for en førsteinstans-domstol.

3. Anklagemyndighedens behandling af spørgsmål om præjudiciel forelæggelse

Anklagemyndigheden bør som et naturligt led i behandlingen af straffesager, hvor fortolkningen af EU-retten har betydning, overveje, om EU-reglerne giver anledning til rimelig tvivl, og om forelæggelse af præjudicielle spørgsmål for EU-Domstolen må anses for nødvendig eller relevant for afgørelsen af sagen.

Anklagemyndigheden bør i forbindelse med disse overvejelser holde sig for øje, at forelæggelse af præjudicielle spørgsmål vedrørende TEUF-traktatens bestemmelser om fri bevægelighed (artiklerne 34, 45, 49, 56 og 63) i straffesager alene vil være relevant, hvis der er et grænseoverskridende element i sagen.

Endvidere kan en præjudiciel forelæggelse ikke anses for nødvendig, hvis EU-reglerne må anses for så klare på det pågældende område, at fortolkningen af EU-retten ikke kan anses at give anledning til rimelig tvivl (acte clair-doktrinen).

Endelig er der ikke forelæggelsespligt, hvis EU-Domstolen tidligere har besvaret spørgsmål, der ganske svarer til de spørgsmål, som den nationale ret skal tage stilling til, eller hvis besvarelsen af et tidligere (ikke helt identisk) spørgsmål må anses for at indebære, at retstilstanden er utvetydigt afklaret (acte éclairé-princippet).

Justitsministeriets EU-kontor vil i det nedenfor beskrevne omfang kunne bistå anklagemyndigheden i overvejelserne. Herudover vil spørgsmål om eventuel præjudiciel forelæggelse via Justitsministeriet kunne forelægges for Juridisk Specialudvalg, der bl.a. vil kunne bistå anklagemyndigheden med at identificere og belyse en sags EU-retlige aspekter, herunder med inddragelse af relevant retspraksis fra EU-Domstolen. Der henvises til det i afsnit 4 anførte.

Når spørgsmål om forelæggelse af præjudicielle spørgsmål for EU-Domstolen bliver rejst under en straffesag, er det imidlertid som oftest ikke på anklagemyndighedens foranledning.

Anklagemyndigheden bør også i disse tilfælde på samme måde som ovenfor beskrevet indledningsvis overveje, om forelæggelse af præjudicielle spørgsmål for EU-Domstolen må anses for nødvendig eller relevant for afgørelsen af sagen.

Såfremt anklagemyndigheden umiddelbart er enig i, at der er behov for forelæggelse for EU-Domstolen, bør sagen via Justitsministeriet forelægges Juridisk Specialudvalg med anmodning om en udtalelse om sagen, herunder om hvorledes de præjudicielle spørgsmål bør formuleres.

Såfremt anklagemyndigheden er i tvivl om, hvorvidt der er behov for forelæggelse af præjudicielle spørgsmål, vil anklagemyndigheden kunne rette telefonisk henvendelse til Justitsministeriets EU-kontor med henblik på at få ministeriets umiddelbare tilkendegivelse af, om EU-Domstolen tidligere har besvaret et tilsvarende spørgsmål.

Justitsministeriet vil endvidere kunne være behjælpelig med en umiddelbar vurdering af, om EU-reglerne må anses for så klare på det pågældende område, at fortolkningen af EU-retten ikke kan anses for at give anledning til rimelig tvivl.

Såfremt Justitsministeriet måtte være af den opfattelse, at en præjudiciel forelæggelse uden videre kan afvises, bør anklagemyndigheden ved behandlingen af spørgsmålet i retten udtale sig herimod.

Såfremt dette ikke er tilfældet, bør sagen forelægges Juridisk Specialudvalg som ovenfor beskrevet.

Anklagemyndigheden bør, hvis der under en sags behandling rejses spørgsmål om forelæggelse af præjudicielle spørgsmål for EU-Domstolen, og anklagemyndigheden vurderer, at retten – uanset anklagemyndighedens udtalelse herimod – ikke uden videre vil afvise at forelægge præjudicielle spørgsmål for EU-Domstolen, begære sagen udsat med henblik på forelæggelse for Juridisk Specialudvalg.

Det bemærkes i den forbindelse, at Højesteret ved kendelse af 11. februar 2010 i sag 344/2009 har fastslået, at konsekvensen af EU-Domstolens dom af 16. december 2008 i sag C-210/06 (Cartesio) sammenholdt med den danske proces- og instansordning må være, at der ikke kan ske realitetsbehandling af kæremål om forelæggelse af præjudicielle spørgsmål for EU-Domstolen, medmindre der er tale om en afgørelse, der afviser at forelægge spørgsmål for EU-Domstolen.

4. Juridisk Specialudvalg

4.1. Juridisk Specialudvalgs opgaver i forbindelse med spørgsmål om præjudiciel forelæggelse

Justitsministeriet er formand for Juridisk Specialudvalg, og Udenrigsministeriet, Finansministeriet, Økonomi- og Erhvervsministeriet, Miljøministeriet, Klima- og Energiministeriet, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri samt Statsministeriet er faste medlemmer af udvalget. Repræsentanter for andre ministerier og berørte interesseorganisationer deltager ad hoc i udvalgets møder afhængig af dagsordenen.

I sager, hvor anklagemyndigheden forelægger spørgsmål for Juridisk Specialudvalg om eventuel præjudiciel forelæggelse, udarbejder Justitsministeriet i samarbejde med det relevante fagministerium udkast til svar til anklagemyndigheden.

Hovedformålet med en forelæggelse for Juridisk Specialudvalg er, at udvalget kan bistå anklagemyndigheden med at identificere og belyse en sags EU-retlige aspekter, herunder med inddragelse af relevant retspraksis fra EU-Domstolen, således at den ret, hvorved straffesagen verserer, får det bedst mulige grundlag for at træffe sin afgørelse om forelæggelsesspørgsmålet.

Juridisk Specialudvalg vil endvidere kunne udtale sig om, hvorledes de præjudicielle spørgsmål bør formuleres, såfremt der findes behov for forelæggelse for EU-Domstolen.

Der er således tale om en praktisk ordning, som har til formål at give anklagemyndigheden mulighed for at kunne argumentere over for retten om, hvorvidt præjudicielle spørgsmål bør forelægges for EU-Domstolen.

Juridisk Specialudvalg vil endvidere kunne oplyse, om Kommissionen har indledt en traktatkrænkelssag mod Danmark af betydning for det pågældende spørgsmål. Hvor dette måtte være tilfældet, bør samtlige sager, hvor dette spørgsmål er opstået, som udgangspunkt stilles i bero af anklagemyndigheden. Det vil i almindelighed være Rigsadvokaten, der udsender retningslinjer herom.

4.2. Indstilling om forelæggelse for Juridisk Specialudvalg

Indstilling om forelæggelse af en sag for Juridisk Specialudvalg sendes til rigsadvokaturen via statsadvokaten, hvorefter rigsadvokaturen forelægger sagen for Justitsministeriet med henblik på ministeriets forelæggelse af sagen for specialudvalget.

Indstillingen skal indeholde en udførlig sagsfremstilling, ligesom de relevante sagsakter skal fremsendes.

Hvis man i politikredsen eller statsadvokaturen er bekendt med, at der verserer straffesager, hvor tilsvarende spørgsmål indgår, skal dette ligeledes fremgå af indstillingen. Der er i almindelighed ikke

grund til ved forelæggelsen at fremkomme med en indstilling om sagens EU-retlige forhold og fortolkning af EU-retten.

5. Når retten træffer afgørelse om præjudiciel forelæggelse

5.1. Kompetence

En national rets beslutning om at forelægge præjudicielle spørgsmål for EU-Domstolen træffes ved en forelæggelseskendelse.

Det er den nationale ret, der udarbejder forelæggelseskendelsen. Dog vil retten i straffesager ofte bede anklagemyndigheden om at udarbejde et udkast til rettens forelæggelseskendelse eventuelt i samarbejde med tiltaltes forsvarer.

5.2. Krav til forelæggelseskendelsen

Der gælder ingen særlige formkrav for forelæggelseskendelsen, men kendelsen skal indeholde alle de faktiske og juridiske oplysninger, der må anses for relevante i sagen. En forelæggelseskendelse vil typisk være på 10-15 sider.

Det er vigtigt, at forelæggelseskendelsen er enkel, klar og præcis, idet denne skal oversættes. Bilag til forelæggelseskendelsen bliver ikke oversat, hvorfor vigtige bilag skal refereres i forelæggelseskendelsen.

En forelæggelseskendelse skal som udgangspunkt have følgende opbygning:

- En kort redegørelse for sagens faktiske omstændigheder, herunder hvad der er rejst tiltale for, om tiltalte er dømt i tidligere instans, og hvad forsvarerens påstand er.
- Redegørelse for de relevante danske regler, herunder lovbestemmelser og forarbejderne hertil, samt oplysning om, hvorvidt den danske regel har til formål at gennemføre en fællesskabsretsakt.
- Identifikation af de EU-retlige tvivlsspørgsmål, der har givet anledning til forelæggelsen af sagen for EU-Domstolen, herunder en redegørelse for anklagemyndighedens og forsvarerens opfattelse af disse spørgsmål.
- Angivelse af grundene til, at den nationale ret finder, at en besvarelse af de forelagte spørgsmål er nødvendig for hovedsagens afgørelse.
- De præjudicielle spørgsmål (bør formuleres kort og præcist, da spørgsmålet skal kunne forstås i alle 23 sprogversioner).

5.3. Spørgsmålenes udformning

Som anført under pkt. 2.2. om EU-Domstolens kompetence udtaler EU-Domstolen sig abstrakt om fortolkningen eller gyldigheden af EU-retten.

Der kan derfor ikke forelægges spørgsmål om anvendelsen af EU-retten i den konkrete nationale sag.

Der kan endvidere ikke forelægges spørgsmål om fortolkningen, gyldigheden eller anvendelsen af national ret, ligesom der ikke kan forelægges spørgsmål, der vedrører bevisvurderingen i den nationale sag.

Der henvises i den forbindelse til U1994.181/2H, hvor Højesteret bl.a. afviste to af de præjudicielle spørgsmål, der ønskedes forelagt for EF-Domstolen, under henvisning til, at det tilkom de nationale domstole som led i den fri bevisbedømmelse at tage stilling til, hvilken betydning generelt materiale (økonomisk litteratur og faktiske undersøgelser) som omhandlet i de stillede spørgsmål kunne tillægges ved bevisvurderingen i den enkelte sag. Højesteret afviste endvidere at forelægge et spørgsmål, som Højesteret fandt i realiteten angik den nærmere fastlæggelse af, hvad der kunne anses for gældende national ret.

Justitsministeriet/Juridisk Specialudvalg vil kunne være behjælpelig med den nærmere udformning af spørgsmålene til EU-Domstolen, jf. det i afsnit 4 anførte.

5.4. Fremsendelse af forelæggelseskendelsen

Forelæggelseskendelsen samt sagens akter, eventuelt i kopi, sendes af den nationale ret som anbefalet brev/pakke direkte til EU-Domstolen på adressen:

Grefte de la Cour de justice, L-2925 Luxembourg.

5.5. EU-Domstolens behandling af præjudicielle spørgsmål

Domstolens behandling af præjudicielle spørgsmål kan opdeles i følgende fem faser:

- Skriftlig fase: Efter at EU-Domstolen har modtaget en forelæggelseskendelse, får denne et nummer, oversættes til de 23 officielle sprog og sendes til parterne i hovedsagen, medlemsstaterne, Rådet, Kommissionen, Parlamentet, ECB, EFTA-Tilsynsmyndigheden og EØS-staterne. Når den danske regering afgiver skriftligt indlæg for EU-Domstolen, består procesdelegationen af Udenrigsministeriet (formand), Justitsministeriet, herunder eventuelt en repræsentant for anklagemyndigheden, og ressortministeriet.
- Forberedelsen i EU-Domstolen: En foreløbig rapport (ikke offentlig tilgængelig) og en retsmøderapport (offentlig tilgængelig) udarbejdes. Retsmøderapporten sendes til parterne i hovedsagen samt til de regeringer mv., der har afgivet skriftligt indlæg i sagen.
- Mundtlig fase: Mundtlig forhandling ved EU-Domstolen. Når den danske regering afgiver mundtligt indlæg for EU-Domstolen, udarbejdes indlægget af procesdelegationen. Den mundtlige forhandling er det eneste tidspunkt, hvor der er mulighed for at kommentere andres indlæg i sagen.
- Generaladvokatens udtalelse: I sager, hvor der er udpeget en generaladvokat, udarbejder generaladvokaten et forslag til afgørelse i sagen.

- Dommen: Svarene på de præjudicielle spørgsmål foreligger i form af en dom, og der afgives ikke dissenser. Der er ikke mulighed for at anke EU-Domstolens afgørelse.

Præjudiciel forelæggelse for EU-Domstolen er meget tidskrævende. EU-Domstolens gennemsnitlige sagsbehandlingstid for præjudicielle forelæggelser lå i 2009 på 17,1 måneder.

EU-Domstolen kan i undtagelsestilfælde beslutte at underkaste en præjudiciel sag en fremskyndet procedure i henhold til artikel 23a i protokol nr. 3 vedrørende statuten for EU-Domstolen og procesreglementets artikel 104a. Beslutningen træffes af EU-Domstolens præsident bl.a. efter en begrundet anmodning fra den nationale ret og indebærer, at visse processuelle bestemmelser fraviges med den virkning, at EU-Domstolens sagsbehandlingstid i den konkrete sag forkortes væsentligt².

Det er en betingelse for anvendelsen af den fremskyndede procedure, at det ud fra de påberåbte omstændigheder er godtgjort, at det i særlig grad er uopsætteligt, at der træffes afgørelse om det præjudicielle spørgsmål. Det gælder f.eks., hvis tiltalte er frihedsberøvet, og svaret på det rejste spørgsmål er afgørende for sagen.³ Denne fremskyndede procedure blev anvendt i en sag, hvor EF-Domstolen afsagde dom den 25. juli 2008, og den nationale rets anmodning om præjudiciel forelæggelse var indgået til EF-Domstolen den 25. marts 2008 (sag C-127/08, Metock).

Den anklager, der har mødt eller skal møde i sagen, bør holde sig orienteret om status for sagens behandling ved EU-Domstolen. Dette kan ske ved at rette henvendelse til Justitsministeriets EU-kontor.

Jørgen Steen Sørensen

² Danske retter har derimod ikke adgang til at anmode EU-Domstolen om at undergive et præjudicielt spørgsmål en såkaldt hasteprocedure efter procesreglementets artikel 104b, idet denne procedure alene kan finde anvendelse ved præjudicielle forelæggelser vedrørende området for frihed, sikkerhed og retfærdighed, som er omfattet af det danske retlige forbehold.

³ Det bemærkes, at Domstolen i alle tilfælde er forpligtet til at træffe afgørelse hurtigst muligt i en sag, der vedrører en person, der er frihedsberøvet, jf. artikel 267, stk. 4, i TEUF.

IV

(Oplysninger)

OPLYSNINGER FRA DEN EUROPÆISKE UNIONS INSTITUTIONER OG ORGANER

DOMSTOLEN

Nærværende tekst erstatter efter Lissabontraktatens ikrafttrædelse den orientering, der er offentliggjort i EUT C 143 af 11. juni 2005, s. 1, og supplementet hertil, som er offentliggjort i EUT C 64 af 8. marts 2008.

ORIENTERING OM FORELÆGGELSE

af præjudicielle spørgsmål fra de nationale retter

(2009/C 297/01)

I. Almindelige bestemmelser

1. Ordningen med præjudiciel forelæggelse er en grundlæggende mekanisme i unionsretten, der har til formål at give de nationale retter mulighed for at sikre en ensartet fortolkning og anvendelse af denne ret i samtlige medlemsstater.
2. Den Europæiske Unions Domstol har kompetence til at afgøre præjudicielle spørgsmål om fortolkningen af unionsretten og om gyldigheden af retsakter vedtaget af Unionens institutioner, organer, kontorer og agenturer. Domstolen er tildelt denne almindelige kompetence ved artikel 19, stk. 3, litra b), i traktaten om Den Europæiske Union (EUT 2008 C 115, s. 13, herefter »TEU«) og artikel 267 i traktaten om Den Europæiske Unions Funktionsmåde (EUT 2008 C 115, s. 47, herefter »TEUF«).
3. I henhold til artikel 256, stk. 3, TEUF har Retten kompetence til at afgøre præjudicielle spørgsmål, som forelægges den i medfør af artikel 267, inden for særlige områder fastlagt i statuten. Da der ikke er indføjet bestemmelser herom i statuten, har Domstolen fortsat enekompetence til at afgøre præjudicielle spørgsmål.
4. Uanset at artikel 267 TEUF tillægger Domstolen en generel kompetence, indeholder adskillige bestemmelser imidlertid undtagelser fra eller begrænsninger i denne kompetence. Det drejer sig navnlig om artikel 275 og 276 TEUF samt artikel 10 i protokol (nr. 36) om overgangsbestemmelser til Lissabontraktaten (EUT 2008 C 115, s. 322).
5. Da den præjudicielle procedure er baseret på et samarbejde mellem Domstolen og de nationale retter, er det med henblik på at sikre en effektiv procedure formålstjenligt at give de nationale retter følgende oplysninger.
6. Formålet med disse praktiske oplysninger, der ikke er bindende, er at give de nationale retter en orientering om, hvornår der skal foretages en præjudiciel forelæggelse, og i givet fald at bistå dem med at formulere og præsentere spørgsmålene, der forelægges Domstolen.

Domstolens opgave inden for rammerne af den præjudicielle procedure

7. Domstolens opgave inden for rammerne af den præjudicielle procedure er at fortolke unionsretten eller træffe afgørelse om dens gyldighed, men ikke at anvende denne ret på de faktiske omstændigheder, der gav anledning til hovedsagen, hvilken opgave tilkommer den nationale ret. Det tilkommer hverken Domstolen at udtale sig om faktiske spørgsmål, der rejses i tvisten i hovedsagen, eller at tage stilling til forskellige opfattelser om fortolkningen eller anvendelsen af nationale retsregler.

8. Domstolen udtaler sig om fortolkningen eller gyldigheden af unionsretten, idet den søger at give en besvarelse, der er nyttig for afgørelsen af tvisten, men det er den nationale ret, der skal drage konsekvenserne heraf, i givet fald ved at undlade at anvende den pågældende nationale regel.

Beslutningen om at forelægge Domstolen et spørgsmål

Hvem stiller spørgsmålet?

9. I medfør af artikel 267 TEUF kan enhver ret i en medlemsstat i princippet, for så vidt den skal træffe afgørelse i en sag, der fører til en retlig afgørelse, forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål⁽¹⁾. Domstolen fortolker begrebet »ret« som et selvstændigt unionsretligt begreb.

10. Det er udelukkende den nationale ret, der afgør, om et præjudicielt spørgsmål skal forelægges Domstolen, uanset om parterne har anmodet herom eller ej.

Forelæggelse af et fortolkningsspørgsmål

11. Enhver ret er **beføjet** til at stille Domstolen et spørgsmål om fortolkningen af en unionsretlig regel, såfremt den finder det nødvendigt for at afgøre en verserende sag.

12. En ret, hvis afgørelser ifølge national ret ikke kan appelleres, er imidlertid **principielt pligtig** at indbringe et sådant spørgsmål for Domstolen, medmindre der allerede foreligger retspraksis på området (og en eventuel ny sammenhæng ikke rejser reel tvivl med hensyn til muligheden for at anvende denne retspraksis), eller det helt klart fremgår, hvorledes den pågældende retsregel skal fortolkes.

13. En ret, hvis afgørelser kan appelleres, kan således, navnlig når den finder at være tilstrækkelig oplyst gennem Domstolens praksis, selv træffe afgørelse om den korrekte fortolkning af unionsretten og dens anvendelse i den faktiske situation, den har fastlagt. Imidlertid kan en præjudiciel forelæggelse på det rigtige stadium af sagen vise sig at være særlig nyttig, når der er tale om et nyt fortolkningsspørgsmål, der er af almen interesse for unionsrettens ensartede anvendelse i alle medlemsstaterne, eller det ikke ser ud til, at gældende retspraksis kan anvendes på nye faktiske omstændigheder.

14. Det påhviler den nationale ret at angive, i hvilken henseende den fortolkning, der anmodes om, er nødvendig, før den afsiger sin dom.

⁽¹⁾ I overensstemmelse med artikel 10, stk. 1-3, i protokol nr. 36 forbliver beføjelserne for Den Europæiske Unions Domstol vedrørende retsakter på området for politisamarbejde og retligt samarbejde i straffesager vedtaget inden Lissabontraktatens ikrafttrædelse og ikke senere ændret (EUT 2007 C 306, s. 1) i henhold til TEU's afsnit VI de samme i en periode på højst fem år efter datoen for Lissabontraktatens ikrafttrædelse (den 1.12.2009). I denne periode tilkommer det alene retterne i de medlemsstater, der har accepteret Domstolens kompetence, at gøre sådanne retsakter til genstand for en præjudiciel forelæggelse, således at hver medlemsstat bestemmer, om kompetencen til at indbringe en sag for Domstolen tilkommer alle medlemsstatens retter eller alene de retter, der træffer afgørelse som sidste instans.

Forelæggelse af spørgsmål om gyldigheden

15. Selv om de nationale retter kan forkaste de anbringender om ugyldighed, som parterne har påberåbt sig, er Domstolen enekompetent til at erklære en retsakt udstedt af Unionens institutioner, organer, kontorer eller agenturer ugyldige.

16. Enhver national ret skal således forelægge et spørgsmål for Domstolen, når den er i tvivl om gyldigheden af en sådan retsakt, idet den skal angive, hvorfor retsakten efter rettens opfattelse kan være behæftet med ugyldighed.

17. Den nationale ret kan dog, såfremt den nærer alvorlig tvivl om gyldigheden af en retsakt udstedt af Unionens institutioner, organer, kontorer eller agenturer, som danner grundlag for en national retsakt, undtagelsesvis midlertidigt udsætte anvendelsen af denne retsakt eller træffe enhver anden foreløbig forholdsregel i relation hertil. Den har i så fald pligt til at forelægge spørgsmålet om retsaktens gyldighed for Domstolen, idet den skal angive, hvorfor retsakten efter rettens opfattelse ikke er gyldig.

Tidspunktet for forelæggelse af et præjudicielt spørgsmål

18. Den nationale ret kan forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål, når den konstaterer, at en besvarelse af spørgsmål om fortolkning eller gyldighed er nødvendig for dens afgørelse; det er denne, der er bedst i stand til at kunne bedømme, på hvilket stadium i sagen der er anledning til at forelægge et sådant spørgsmål.

19. Det er imidlertid ønskeligt, at beslutningen om at forelægge et præjudicielt spørgsmål først træffes på et stadium i sagen, hvor den forelæggende ret kan fastlægge den faktiske og retlige ramme for problemstillingen således, at Domstolen råder over alle de oplysninger, der er nødvendige for i givet fald at kunne efterprøve, om unionsretten finder anvendelse på tvisten i hovedsagen. Det kan også vise sig at være i den gode retsplejes interesse, at det præjudicielle spørgsmål stilles efter en kontradiktorisk retsforhandling.

Formen for den præjudicielle forelæggelse

20. Den afgørelse, hvorved den nationale ret forelægger Domstolen et præjudicielt spørgsmål, kan have en hvilken som helst form, som i henhold til national ret er tilladt for afgørelser af processuelle spørgsmål. Det skal imidlertid erindres, at det er dette dokument, der udgør grundlaget for sagen ved Domstolen, og at denne må råde over oplysninger, der gør det muligt for den at give den nationale ret en nyttig besvarelse. Hertil kommer, at det kun er anmodningen om en præjudiciel afgørelse, der notificeres for de interesserede, der er berettigede til at afgive indlæg til Domstolen – bl.a. medlemsstaterne og institutionerne – og som bliver oversat.

21. Det forhold, at det er nødvendigt at oversætte anmodningen, tilsiger en enkel, klar og præcis affattelse uden overflødige oplysninger.

22. En tekst på ikke mere end ca. 10 sider er ofte tilstrækkelig til, at rammerne for en præjudiciel anmodning kan beskrives på en hensigtsmæssig måde. Samtidig med at afgørelsen om forelæggelse skal være kortfattet, skal den imidlertid være tilstrækkelig komplet og indeholde samtlige relevante oplysninger for, at Domstolen og de interesserede, der er berettigede til at afgive indlæg, kan forstå de faktiske og retlige rammer for hovedsagen. Afgørelsen om forelæggelse skal navnlig:

- indeholde en kort redegørelse for tvistens genstand samt for de relevante faktiske omstændigheder, som de er blevet fastlagt, eller i det mindste forklare de faktiske antagelser, som det præjudicielle spørgsmål er baseret på,
- gengive indholdet af de nationale bestemmelser, der kan finde anvendelse, og i givet fald identificere den relevante nationale retspraksis, idet der i alle tilfælde angives præcise henvisninger (eksempelvis side i en lovtidende eller i en angiven domssamling, eventuelt med en internetadresse),

- så præcist som muligt angive de bestemmelser i unionsretten, der er relevante i den pågældende sag,
- redegøre for grundene, der har fået den forelæggende ret til at stille spørgsmål ved fortolkningen eller gyldigheden af visse bestemmelser i unionsretten samt den forbindelse, retten ser mellem disse bestemmelser og den nationale lovgivning, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen,
- i givet fald indeholde en sammenfatning af de væsentligste relevante argumenter, der er fremført af parterne i hovedsagen.

Med henblik på at lette læsningen af forelæggelsesafgørelsen og muligheden for at henvise hertil er det nyttigt, at de forskellige punkter eller afsnit nummereres.

23. Endelig kan den forelæggende ret, hvis den finder dette muligt, kortfattet angive sin opfattelse vedrørende besvarelsen af de præjudicielle spørgsmål.

24. Selve det eller de præjudicielle spørgsmål skal findes i en særskilt og klart identificeret del af forelæggelsesafgørelsen, sædvanligvis dennes indledning eller afslutning. Spørgsmålene skal kunne forstås uden at henvise til fremstillingen af begrundelsen for anmodningen, der dog angiver den sammenhæng, der er nødvendig for, at der kan foretages en fyldestgørende bedømmelse.

Den præjudicielle forelæggelses virkninger for den nationale procedure

25. Forelæggelse af et præjudicielt spørgsmål for Domstolen medfører, at sagen for den forelæggende ret udsættes, indtil Domstolen har truffet afgørelse.

26. Den nationale ret forbliver imidlertid kompetent til at træffe beskyttelsesforanstaltninger, navnlig inden for rammerne af en bedømmelse af gyldighed (jf. punkt 17 ovenfor).

Sagsomkostninger og fri proces

27. Behandlingen af præjudicielle sager for Domstolen er gratis, og Domstolen træffer ikke afgørelse om parternes omkostninger i hovedsagen; det tilkommer den nationale ret at træffe afgørelse herom.

28. Såfremt en part ikke råder over tilstrækkelige midler, og for så vidt som de nationale regler indeholder hjemmel hertil, kan den forelæggende ret yde denne part fri proces til dækning af omkostningerne, navnlig til den repræsentation, som parten har brug for ved Domstolen. Domstolen kan også selv yde fri proces i tilfælde, hvor parten ikke allerede har fri proces efter nationale regler, eller i det omfang fri proces efter de nationale regler ikke eller kun delvist dækker omkostningerne ved sagen for Domstolen.

Korrespondance mellem den nationale ret og Domstolen

29. Forelæggelsesafgørelsen og de relevante dokumenter (navnlig sagens akter, eventuelt i kopi) skal sendes direkte til Domstolen af den nationale ret ved rekommanderet forsendelse (stilet til »Greffé de la Cour de justice, L-2925 Luxembourg«, telefon +352 4303-1).

30. Domstolens justitssekretær er i kontakt med den nationale ret, indtil afgørelsen afsiges, idet han løbende tilstiller retten genparter af processkrifterne.

31. Domstolen fremsender også sin afgørelse til den forelæggende ret. Domstolen vil sætte pris på, hvis den nationale ret oplyser, hvordan denne afgørelse vil blive anvendt i hovedsagen, og i givet fald fremsender sin endelige afgørelse til Domstolen.

II. Den præjudicielle hasteprocedure

32. Dette afsnit indeholder en række praktiske oplysninger vedrørende den præjudicielle hasteprocedure, der finder anvendelse på forelæggelser vedrørende området frihed, sikkerhed og retfærdighed. Denne procedure er reguleret i artikel 23a i protokol nr. 3 vedrørende statuten for Den Europæiske Unions Domstol (EUT 2008 C 115, s. 210) og artikel 104b i Domstolens procesreglement. Ud over muligheden for at begære denne procedure anvendt er der tillige mulighed for at anmode om iværksættelse af den fremskyndede procedure under de betingelser, der er angivet i artikel 23b i ovennævnte protokol og i procesreglementets artikel 104b.

Betingelserne for at anvende den præjudicielle hasteprocedure

33. Den præjudicielle hasteprocedure kan kun anvendes inden for de områder, der er omfattet af afsnit V i EUF-traktatens tredje del om området frihed, sikkerhed og retfærdighed.

34. Beslutning om iværksættelse af denne procedure træffes af Domstolen. Som udgangspunkt træffes en sådan beslutning kun efter begrundet anmodning fra den forelæggende ret. Domstolen kan undtagelsesvis af egen drift beslutte at undergive en forelæggelse den præjudicielle hasteprocedure, hvis dette forekommer påkrævet.

35. Med den præjudicielle hasteprocedure forenkles de forskellige trin i proceduren for Domstolen. Anvendelsen af hasteproceduren indebærer imidlertid en stor belastning for Domstolen samt for parterne og øvrige procesdeltagere, navnlig medlemsstaterne.

36. Der bør derfor kun anmodes om anvendelse af denne procedure under omstændigheder, hvor det er absolut nødvendigt, at Domstolen træffer afgørelse vedrørende forelæggelsen snarest muligt. Bl.a. på grund af at unionsreglerne vedrørende området fred, sikkerhed og retfærdighed er meget forskelligartede og under stadig udvikling, er det ikke muligt her at foretage en udtømmende opregning af sådanne omstændigheder, men en national ret vil eksempelvis kunne overveje at anmode om, at den præjudicielle hasteprocedure anvendes i følgende situationer: når en person som omhandlet i artikel 267, stk. 4, TEUF er fængslet eller på anden måde frihedsberøvet, og svaret på det rejste spørgsmål er afgørende for bedømmelsen af denne persons retsstilling, eller når en sag vedrører forældremyndighed, og kompetencen for den ret, for hvilken sagen er indbragt i medfør af unionsretten, afhænger af svaret på det præjudicielle spørgsmål.

Anmodningen om anvendelse af den præjudicielle hasteprocedure

37. For at Domstolen hurtigt kan tage stilling til, om den præjudicielle hasteprocedure skal iværksættes, skal anmodningen indeholde en fremstilling af de retlige og faktiske omstændigheder, som godtgør sagens hastende karakter, navnlig hvilke risici det indebærer, hvis forelæggelsen følger den sædvanlige præjudicielle procedure.

38. Så vidt muligt angiver den forelæggende ret i korte træk sin opfattelse af, hvordan det eller de præjudicielle spørgsmål skal besvares. Dette letter såvel parternes og øvrige procesdeltageres stillingtagen som Domstolens afgørelse og bidrager dermed til en hurtig afvikling af proceduren.

39. En anmodning om anvendelse af den præjudicielle hasteprocedure bør fremsættes i en sådan form, at Domstolens Justitskontor umiddelbart kan konstatere, at sagen kræver en særlig behandling. Anmodningen bør derfor fremsættes i et andet dokument end selve forelæggelsesafgørelsen eller i et følgebrev, hvoraf anmodningen udtrykkeligt fremgår.

40. Hvad angår selve forelæggelsesafgørelsen er det i en hastesag så meget desto vigtigere, at forelæggelsesafgørelsen er kortfattet, som dette bidrager til en hurtig afvikling af proceduren.

Korrespondance mellem Domstolen, den nationale ret og parterne

41. Med henblik på Domstolens kommunikation med den nationale ret og parterne i sagen for denne anmodes nationale retter, som anmoder om anvendelse af den præjudicielle hasteprocedure, om at oplyse en e-mail-adresse eller eventuelt et telefaxnummer, som Domstolen kan benytte, samt partsrepræsentanternes e-mail-adresser eller eventuelt deres telefaxnumre.

42. En kopi af den underskrevne forelæggelsesafgørelse og anmodningen om anvendelse af den præjudicielle hasteprocedure kan indledningsvis sendes til Domstolen pr. e-mail (ECJ-Registry@curia.europa.eu) eller pr. telefax (+352 43 37 66). Behandlingen af anmodningerne om præjudiciel afgørelse og anvendelse af hasteproceduren kan indledes, så snart en sådan kopi er modtaget. De originale dokumenter skal dog fremsendes til Domstolens Justitskontor snarest muligt.

(2009/C 297/02)

Domstolens seneste offentliggørelse i Den Europæiske Unions Tidende

EUT C 282 af 21.11.2009

Liste over tidligere offentliggørelser

EUT C 267 af 7.11.2009

EUT C 256 af 24.10.2009

EUT C 244 af 10.10.2009

EUT C 233 af 26.9.2009

EUT C 220 af 12.9.2009

EUT C 205 af 29.8.2009

Teksterne er tilgængelige i:
EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>
